

МАРГАРЫТА РАЎТОВІЧ

Лантана¹

Апавяданне

Раўтовіч Маргарыта нарадзілася 26 чэрвеня 2007 года ў Мінску. Скончыла сярэднюю школу № 55 г. Мінска. Цяпер — студэнтка філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Літаратурны дэбют у «Маладосці».

.....

Гэты сквер быў надзвычай ціхі, здавалася, жыццё тут спынілася, ператварылася ў нешта цягучае, як мёд, і такое пакінутае, быццам дзіця, што засталася без бацькоў, якое, можа, і акружаюць іншыя дрэвы, але тых самых, родных, блізкіх сэрцу, на вялікі жаль, няма.

У скверы расла белая Таполя, чыстая, светлая. Яна сумленна займала сваё месца каля старой струхлелай Лаўкі, дзе сцежка зварочвала да невялікай сажалкі, зацягнутай плёнкай ціны. Таполя не прэтэндавала на вялікую тэрыторыю і сціпла, але з гонарам стаяла, злёгка нахіліўшыся да сваёй знаёмай Лаўкі-бабулькі. Сярэбраныя лісцікі пераліваліся на сонцы і нагадвалі манеткі.

Адзін Ліст размяшчаўся бліжэй да верхавіны дрэва. Ён вельмі добра бачыў неба

з плавучымі малочнымі, сізымі, пурпурнымі, ружовымі, чорнымі аблокамі і думаў пра тое, што яны нагадваюць жыццё прэстае, яркае, аб'ёмнае ва ўсіх адносінах, такое чароўнае — з першага позірку, і такое жорсткае, нібы лёд, — з другога.

Ліст адзначаўся задуменнасцю, шмат разважаў. У той час, калі яго браты весела гарэзавалі, падхопленыя Ветрыкам-непаседам, ён паглыбляўся ў свае ўспаміны. Згадваў пра тое, як бесклапотна смяяўся са сваімі таварышамі вясной, яшчэ зусім малады і свежы; як гуляў з Ветрам і слухаў яго апавяданні пра таполевы пух, які папярэднічаў нараджэнню Ліста і яго братоў. Пух быў калыскай з мяккай белай коўдрай, што пяшчотна рыхтавала месца для з'яўлення на свет лісця, прызначанага для сонца. Яно магло жыць і ў зацёненых месцах, але любіла сонца. У час, калі надышоў жнівень, сонейка ўжо часцей рабіла перапынкі.

¹ Двухдольны дэкаратыўны хмызняк сямейства Вербенавых са стракатымі кветачкамі.

Ліст стаміўся ад гульняў з Ветрам, ад свавольства з братамі. Ён думаў. Думаў пратое, што і злева ад яго, і справа, і зверху, і нават унізе знаходзіцца шмат крэўных яму стварэнняў. Але лічыў іх чужымі, бо тыя высмейвалі яго развагі, а ў наступстве і маўкліваць, выкліканую колкімі жартамі. Яны знаходзіліся блізка і далёка адначасова. Гулялі з Ветрам, Дажджом, хаваліся ад сонечных промняў у цені. А ён быў адзін, не ведаючы, але адчуваючы: чым ярчэй весялося, тым яна карацей. Разумеў: гэта хутка скончыцца. Не, ён адчуваў не смутак, а велізарнае запатрабаванне ў блізкім сэрцы побач, цёплых словах і кароткай, але жывой усмешцы, якая як іскрынка, народжаная паходняй, што раптам успыхвае, але амаль у тую ж секунду патухае. Усмешцы сціплай, не вельмі працяглай, як матылёк пырхае ў далеч.

У адзін з такіх дзён, пустых і, здавалася, бессэнсоўных, міма Таполі пралятала пяшчотная, грацыёзная Птушка. Яна абляцела дрэвы каля Таполі, а потым накіравалася і ў яе бок. Няўпэўнена пакружыла вакол дрэва, нібы прыглядаючыся. Было відаць, як яна стамілася: рухі яе здаваліся механічнымі, рабіліся з тым разлікам, каб зберагчы пакінутыя сілы. І вось нарэшце яна прызямлілася на галінку, што знаходзілася якраз каля Ліста. Апусцілася беражліва, нібы баялася парушыць устаноўлены тут парадкі і лад жыцця.

Ліст змог цяпер лепш разгледзець яе: такая мініяцюрная, замілавальна-сціплая, сарамлівая, з бела-блакітнымі крыльцамі, жоўта-зялёнай спінкай і белымі шчочкамі. Яна была такой іншай: хоць і сядзела нерухома, але магла лятаць, хадзіць па зямлі, рухаць галоўкай. Усё гэта здавалася яму чужым, ён меў толькі ілюзію руху, зрэдку падхоплены Ветрам або намочаны Дажджом, а адзін раз нават біты калючымі і балючымі гарошынкамі халоднага Граду. Ён быў прышыты да дрэва, знаходзіўся у бяспецы, як пад каўпаком. Ці можа заключацца шчасце ў вечнай ізаляцыі, калі кожны дзень бачыш падобных адзін да аднаго людзей, якія спяшаюцца праз сквер на працу, на спатканне, у тэатр, на

вучобу? Як назіраць за іх поспехам, за разнастайнасцю спраў і планаў? Мінакі нават не заўважаюць ні Таполі, ні бабулькі-Лавы, ні тым больш Ліста, які згубіўся недзе наўсё. Звычайна птушкі пазбягалі адзінокага змрочнага дрэва. Астатніх лістоў задавальняла такое жыццё, калі можна назваць бяздзейнае проста існаванне і бясконцыя гульні з Ветрам. Але не яго.

Сінічка з жоўтай грудкай ажывіла яго будні, прынесла свежасць з вандровак па розных месцах.

Нясмела сядзела яна на галінцы, саромеючыся паварушыцца, каб не перашкодзіць насельнікам гэтага жытла. Хоць маленькая птушачка, нават вельмі пастараўшыся, наўрад ці магла даставіць непрыемнасці такой буйной істоце, як Таполя.

Ліст з цікаўнасцю разглядаў Птушку з чорнымі вочкамі-жамчужынкамі і нарэшце загаварыў:

— Добрай раніцы. Адкуль ты тут?

— Прывітанне, я прыляцела з суседняга парку,— адказала Сінічка, нібы здзівіўшыся яго пытанню.

— Падабаецца падарожнічаць?

— Я не думала пра гэта, такі мой уклад жыцця.

— А я прышыты да гэтай Таполі і не магу спусціцца ўніз, нават на адну галінку.

— Я шмат думаю пра тое, навошта мы прыходзім у гэтае жыццё,— задумліва адказала яна.— Што мы тут забыліся, што страцілі ці знайшлі?

— Такія думкі нярэдка наведваюць і мяне,— усхваляваўся Ліст.— Раскажы пра сябе больш.

І яна расказала. Расказала пра тое, як яе аднагодкі да смеху па-дурному выказваліся пра жыццё, лічачы самым галоўным смачную ежу ды гульні.

Казала аб тым, што адчувае самоту і страх, бо не заўсёды ведае, як яе прымуць у розных месцах. З падзякай і ласкай успамінала нейкую добрую пажылую жанчыну, якая шчодро карміла яе семачкамі, калі Птушка жыла на бярозе каля аднаго старога двухпавярховага дома.

АНДРУК ВОДДРУК

Выпадкова выбранае

Вершы

Воддрук Андрук (сапр. Сіманаў Андрэй) нарадзіўся 6 сакавіка 2004 года ў Мінску. Скончыў юрыдычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працуе юрысконсультам Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь. Піша вершы. Літаратурны дэбют у «Малодосці».

Каб не спаскудзіць аніводнае з стыхіяў,
Нібы зараастрыец,
Сябе вам аддаю на суд.
Душой бясцелаю кладуся на радкі
І аднаго прашу:
Не рэжце крылаў.
А як адрэжаце — згатуйце смачны суп.

Беларуская пастараль

Бы зламаны падшыпнік,
трашчыць вараннё,
Сухадрэвіну гойдае вецер.
Бэз, шыпшына, чаромха — сухое галлё,
І сляды за пахілаю клеццю.

Завуголле разбітых, зарослых дарог
Што партал у віхрамклівае ўчора.
Перасохлы ставок лёг калюжай ля ног,
Ані скрыпне калонка на рогу.

А вакол манахром. Толькі тло, толькі фон,
Толькі шолах здзічэлых гародаў.
І скрыгоча ў зубах,
дробна крышыцца стогн
Скарчанелае ў сутаргах вёскі.

Дарослеючы

Дарослеючы, вучымся маўчаць,
Хлусіць і прыгінацца перад нізкім
Вушаком,
Абабіваючы сшарованы парог.
Ліслівіць і апраўдвацца, стаяць,
Але не на сваім, а ўпёршы рукі ў шво.

Дарослеючы, вучымся, што мары
Не спраўджваюцца, ападаюць болем,
Бы соллю, што ўначы вярэдзіць раны.
Мы вырай свой
Шукаем,
Але не знаходзім,
Купляем сінтэтычную свабоду.

Дарослеючы, вучымся дрыжаць
Ад скразнякоў ды перападаў ціску,
Глядзець не ў неба, а сабе пад ногі,
Крыж знайсці свой
І да яго цвікі,
Крычаць вачыма,
Не раскрыўшы рота.
Сівеючы ды слепнучы душою, целам,
Дарослеем, але ўсё ж не сталеем.

ІРЫНА МАКАРЧУК

Вячэра

Апавяданне

Макарчук Ірына нарадзілася 19 кастрычніка 2004 года ў аграгарадку Лінова Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці. Студэнтка чацвёртага курса філалагічнага факультэта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна. Друкавалася ў бярозаўскай раённай газеце «Маяк», часопісах «Полымя» і «Маладосць», а таксама ў альманаху «Першацвет».

.....

- Дзе ж ты, дзе ж ты, Мар'я?
Святло трымціць у
небе разарванаю стуж-
каю, на вуліцы завіру-
ха вые, залазіць у комін, скуголіць пад
вокнамі, як нявеста, якая ідзе замуж за
ведзьмара.

У пакоі сцюдзёна, так сцюдзёна, што
здаецца — зараз застынуць дрыготкай
лужынай вочы ў глазіцах і жывая кроў
перастане бегчы па артэрыях.

— Дзе ж ты, дзе ж ты, Мар'я?

А Мар'і не чутна, не бачна, і ў хаце не
прыбрана. Толькі цыгарэтны попел лётае
ды падае чорнымі аблокамі на далоні.

Месяц-поўніца, і на ім сляды бачныя.

Каін-Каін, дзе Авеля згубіў?

Каін-Каін, а гарыць твой твар.

Каін-Каін, а пырскі крыві на руках
тваіх.

Ад гарэлкі галава цяжкая, а ў вушах
бомы царкоўныя звяняць, плачуць. Вецер
вые з акна і холадам, нібы коўдраю, хутае,
і снег сцэлецца белай посцілкай па бруднай
падлозе. Моташна.

— Куды ты, баба дурная, схавалася?
Вылазь, сустракай каханага!

Крык той адзваецца новым галаўным
болем. І быццам бы свішчуць пугі і стрэлы,
радасна несучы смерць на сваіх вострых
канцах.

Горла — пустыня гарачая.

— Дзе ж ты, дзе ж ты, Мар'я?

Ноч лезе ў вочы калючымі галінкамі.

— Гарэлкі нясі! Ці ўчора табе мала
было?

Памяць вяртаецца аскепкамi. І слё-
зы ў Мар'іных вачах, і чырвона-фіялета-
выя сінякі на белай яе скуры, і вырва-
ная пасма валасоў. І злосць. Непадудная,
знішчальная злосць. І боты на Мар'іных
рэбрах...

А потым жанчына перастала дыхаць.

Мар'я нарадзілася ў самую цёмную
гадзіну ночы. Сёмае дзіця ў сям'і, якая
цягне кроў і жылы, піяўкамі смоча сілы.
Усе ўрачы казалі, што дзіця народзіцца
праз трынаццаць дзён, але малая нара-
дзілася нашмат раней.

Хуткая ехала доўга, занадта доўга. Ад
вёскі да гарадской бальніцы кіламетраў...
А тое, што сельсавет называў дарогай,—
здзек над людзьмі, таму роды прымала

знахарка Гэля з драўлянай вяззю пальцаў і хрыплым, пракураным голасам.

За акном выў вецер.

— Нарадзілася дзеўка ў такі час, што лёс яе чакае нешчаслівы! — Гукі разарвалі вязкую прастору цьмянага пакоя і застылі на твары новаспечанай маці, выразна праявіўшы зморшчыны, якія занадта рана паявіліся.

— Дзе ж, дзе ж ты, Мар'я?

Вецер забіраецца праз рэбры прама ў душу, у сэрца. Шкадоба парасткамі прарастае ды растрасае думкі, калечучы розум пошукам дурных апраўданняў.

Ды шкадоба не па Мар'і, ой, не па ёй...

— Ды, можа, прыснілася? П'яны ж быў!

Гэтае апраўданне — адно з тысячы такіх жа.

— Яна заслужыла. Баб трэба вучыць. Я яе кахаю, а яна мне сэрца б'е, мазгі шлыхае. Падумаеш, накрычаў, адзін раз ударыў. Не моцна ж. Падумаеш, у бальніцы. Я абавязкова змянюся... дый ёй трэба. Праяўляла б больш ласкі і мудрасці — не чапаў бы. Другія ж бабы могуць. Жаночая мудрасць то ё...

Каін-Каін, сядзецц табе на месяцы да сканчэння свету!

Ён ненавідзеў-кахаў Мар'ю. Ненавідзеў-кахаў яе ўсмешку, што ззяла не для яго аднаго, яе валасы, якімі любавалася ўся вёска, вялікія валошкавыя вочы, у якіх адбіваліся нябёсы і якія глядзелі на цэлы свет, а не на яго твар.

Правільна мусульмане прыдумалі — жанчын хаваць. Ён закрыў бы Мар'ю ад усяго свету пад тысячай замкоў, ва ўсіх каморах пазавешваў вокны, загарнуў у чорны шоўк яе цела, завязаў тканінай вочы, сшыў ніткаю чырвоныя вусны, каб ззяла Мар'я толькі для яго аднаго. Бо кахаў.

Ён убачыў яе выпадкова: быў вечар, студэнты ішлі на танцы, ліхтары не гарэлі, чуліся выбухі смеху і крыкі. А потым з'явілася яна — тая, што стала яго ліхтаром, і ён, аслеплены захапленнем і каханнем-нянавісцю, пайшоў за ёю следам.

Вакол дзяўчыны віліся хлопцы, і ён не ведаў, каго хоча забіць болей: яе ці тых хлопцаў.

— Гэй, Мар'я, нейкі ёлуп за намі ідзе! Ці не па тваю душу?

«Мар'я... дык вось як яе завуць!»

Ён спрабаваў на язык гэтае суквецце гукаў і адчуваў зубамі холад літар.

Ён ішоў за Мар'яй, яна смяялася з яго, і смех падаў на зямлю аскепкамі шкла.

Ён хацеў ударыць яе, бачыць гарачую кроў на гэтым насмешным твары, як з вачэй падаюць слёзы, адчуваць мяккасць скуры пад сваім кулаком, а потым пацалаваць прама ў скрываўленыя вусны. Бо кахаў.

Ён лічыў, што кахаў Мар'ю. Кахаў моцна, палка, насуперак здароваму сэнсу.

— Дзе ж ты, дзе ж ты, Мар'я?

Ноч спавівае цела. І гэтую цішыню разрывае ход гадзінніка. Ён быццам бы ўрываецца ў прастору, праяўляецца ў ёй. Цік-так, цік-так, цік-так!

Гадзіннік пластыкавы, жахлівага парсячага адцення. Ён стракатай плямай ірваўся з нервовай жаўцізны шпалераў.

(Што нам вядома пра колер шпалераў, пра той гадзіннік, пра подых адчаю, уплецены ў гэтыя сцены, што нам вядома пра Мар'ю, акрамя імя, яе прыгажосці, даты і прычыны смерці: учора, недзе а дванаццатай ночы, ад разлітай па прасторы цела нянавісці чырвонага колеру?)

Гадзіннік бацька Мар'і падарыў на іх вяселле. Ён быў вельмі рады і сваімі рукамі выціраў слёзы на твары дачкі.

— Мар'я, ды я ж кахаю цябе!

— Ты хадзіў за мною, пляваў на мае пачуцці, а зараз прымусяў мяне стаць тваёй жонкай! Ненавіджу!

— Дурніца! Не разумееш свайго шчасця! Пройдзе час — і ты супакоішся, прызвычаешся і пакахаеш мяне, як тое і было нам наканавана.

Цік-так, цік-так, цік-так...

Ён хадзіў за Мар'яй усюды, дарыў ёй кветкі, распавядаў цікавыя гісторыі. Ён маліўся на гэтага анёла.

Анёл яго баяўся.

МАКСІМ ГАЎРЫС

Любоў-сястра

Вершы

Гаўрыс Максім нарадзіўся 27 студзеня 1999 года ў Мінску. Скончыў механіка-матэматычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта па спецыяльнасці «матэматык, сістэмны аналітык». Нейкі час працаваў па спецыяльнасці і таксама паспрабаваў сябе ў шэрагу іншых прафесій. З дзяцінства займаецца музыкай і выступае на сцэне, скончыў музычную школу, піша песні і вершы, дае канцэрты. На дадзены момант займаецца акцёрскай дзейнасцю, блогерствам і музыкай, грае ў Народным літаратурным тэатры «Жывое слова» пры Беларускам дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М. Танка. Літаратурны дэбют у «Малодасці».

шыбуй, тралейбуса карэта!
на першы снег, на перагіб:
пацалавала восень лета!
працуй, распеты рухавік!

пільнуй любоў на паваротах:
паўсюль пачуеш ейны смех.
не марылуйся ў турботах —
жыві шчасліва, чалавек!

бліжэй садзіся, маё сонца.
сыходзь, самотная туга!
у шыбу грукаецца зорка,
і пахне холадам шчака.

жыццё няспынна поруч едзе:
тралейбус рухаецца ў парк.
растуць дамы, сталюць дзеці,
і час не вернецца назад.

самота

самота — маўклівая баба,
стаіць ля пад'езда,
глядзіць праз вакно.

чакае са мной на прыпынку,
з ёй лёгка маўчаць
і не трэба вітацца.

мы разам выкідаем смецце,
каб у хаце было болей месца,
каб ёй было дзе сесці,
калі завітае ізноў.

у мяне, як заўсёды, прыбраная,
налью ёй віна:
сягоння мы п'ём за вяртанне.

яе не было пэўны час:
старая была па гасцях,
а сёння ізноў тут.

МАРГАРЫТА ЛАТЫШКЕВІЧ

Ваўкалакі¹

Неагатычны раман

Латышкевіч Маргарыта нарадзілася 19 студзеня 1989 года ў Брэсце. Скончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, працягвала навучанне ў магістратуры і аспірантуры. Працуе ў галіне наратыву камп'ютарных гульняў, жыве ў Полацку. Піша вершы і прозу. Актыўна развіваецца ў жанры міфалагічнага фэнтэзі.

Аўтар кніг вершаў «Пульт навалніц», «Там, дзе сэрца», кніг прозы «Яблыкі», «Наш дом», «Уласны крыж», «Лісіны перстенец», «Муры, Том і дырыжаблік», «Вершнікі на дарозе». Лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі.

27

Усё, што яна магла, — гэта назіраць. Ацяжэлая, схаладнелая, быццам ператвораная ў камень, Соф'я не магла ні варухнуцца, ні загаварыць, ні збегчы.

Толькі назіраць.

Казюк, задыхаючыся, глядзеў на яе поўнымі пакуты вачыма. Ён хацеў нешта сказаць, ды толькі выплюнуў слізкі чорны згустак. Казюкова рука, залітая сваёй ды чужой крывёю, дрыжала і цягнулася да Соф'і ў змучаным высілку.

— ...мне так шкада, — хацела вымавіць яна, ды не здолела. Але, нягледзячы ні на што, Соф'і праўда было шкада. Некалі Казюка вырвалі з роднага дома, каб кінуць у чужую вайну. Затым адабралі апошняя,

што ў яго заставалася, — чалавечае падабенства.

А цяпер і жыццё.

Соф'я ўсё яшчэ адчувала прысутнасць чужой варожай волі вакол Казюка — дыханне мярцвячыны, навязлівае і нязбыўнае. Быццам вакол Казюковай шыі сціскалася нябачная пятля злога намеру, пятля, якая асляпляла яго і прымушала забіваць. След таго вычварнага розуму, што ахутваў чалавека ваўчынаю поўсцю і загадваў бегчы па нечых слядах, грызці і рваць.

Метка чорнага жняцця.

Асцярожныя крокі, падалося Соф'і, наблізіліся да сцяны — там, дзе Казюк у звыным абліччы здолеў выбрацца са сваёй вязніцы. Там, дзе начная сырасць свабодна лілася праз пралом у сцяне. Крокі былі ціхімі, і ўсё ж Соф'ю працяла адчуваннем небяспекі, і гэтае адчуванне часткова вярнула ёй рухомасць. Нахінуўшыся, Соф'я паспешліва падхапіла пісталет і заўважыла: Казюковы дрогкія пальцы ўпарта крэс-

¹ Працяг. Пачатак у №№ 1—4, 6, 8—10 за 2025 год.

лілі нешта ў брыдотнай лужыне на падлозе. Кола? Пятлю?..

Соф'я, сочачы за ягонымі няўклюднымі рукамі, пахаладзела, сцяміўшы.

Гэта была спіраль. Тая самая, што пераследавала Соф'ю апошнім часам, сціскалася вакол яе, як звівы змяінага цела вакол ахвяры. Цяжкая барвовая спіраль, укрытая вогненнай лускай. Соф'я замружыла вочы, але ўсё адно бачыла — скрозь павекі, скрозь масніцы і сцены, скрозь сырое халоднае паветра. Змяінае цела цяжка варочалася ў яе пад нагамі, і можна было толькі танчыць, толькі бегчы, толькі ляцець далей, галавакружна спускаючыся па спіралі.

І цяжкія звівы паддаваліся, патроху раскручваліся перад ёю. Спіраль распалася і рабілася дарогай, прамою, нібы страла трыснягу, сцежкай над безданню. Па гэтай сцежцы, быццам па нітцы месяцавага промня, можна было ісці, бязважка і лёгка, і бачыць іншыя, чужыя сцежкі. Іншыя ніткі, што спавівалі ўсё вакол, пранізвалі зямлю і паветра. Ніткі трапяткія, напітаная жывым срэбрам, і страшныя чорныя, напоеныя барвай. Сляды розных розумаў, розных памкненняў. Памяці розных людзей.

Усё гэтае прадзіва гучала, грамчэй або цішэй, бясконца паўтараючы некалі прамоўленыя словы, захоўваючы колішнюю сілу. Соф'я блыталася ў іх, на ляту разрываючы слабейшыя ніткі, і тыя толькі слаба ўздыхалі, рассыпаючыся, знікаючы, навечна яднаючыся з прадоннем.

А пасярод гэтага хітрага перапляцення, быццам у цэнтры агромністай павуціны, перакочваўся крыштальны шар поўні. Агромністая, драпежная, набрынялая крывёю, разбухлая, нібыта шчэнная ваўчыца, поўня пульсавала, як жывое сэрца, вырванае з грудзей. Дакладней — як некалькі сэрцаў. Да болю абвостраны Соф'ін слых выдатна адрозніваў некалькі нітачак пульсу, сплеченых у адно.

Быццам усе сэрцы дзяцей вясны, скормленыя гэтай поўні, гучалі вусцішным хорам. Быццам жыцці, адабраныя ў ахвяраў, звіваліся ў адзінае цэлае. Ада-

ючы ўсю сваю сутнасць, усю сваю сілу... Каму?

— Крывавая поўня... — вымавіла Соф'я, і наліты барваю шар гукнуўся на ейны голас. Яна скаланулася — і адчула прысутнасць побач. Павуцінне чараў, што аплятала вычварную поўню, затрымцела, як ад набліжэння павука, і з бездані патыхнула хваляю вусцішы. Соф'я, прырастаючы да месца, знайшла ў сабе сілы азірнуцца — і згледзела чорную постаць, размытую, няпэўную, нібы навальнічная хмара. Павольна, трохі цягнучы адну нагу, постаць набліжалася, і сэрца ў Соф'і сціснулася.

Нешта ўнутры яе ахнула: гэта смерць, смерць! І ад асэнсавання смяротнай небяспекі, ад цэлай бездані жаху пад нагамі, Соф'я закрычала. Зусім як тады, унутры кола маўклівых стодаў, — бязгучным страшным крыкам. І старадаўнія стоды, падалося, гукнуліся на гэты крык з пушчы, ажно рэха раскалола паветра. Поўня ўнутры павуцінныя цяжка варухнулася, нібы дзіця ў мацярынскім чэраве, затрымцелі вакол яе тонкія ніткі чараў, раз-пораз абрываючыся з віскатам, з прысвістам, з хрыпам.

Нават страшная постаць, увабраная ў навальнічную пагрозу, цяжка пахіснулася, выставіўшы перад сабою доўгія кіпцюрастыя рукі, падобныя да драпежных птушыных лапаў. А бязважкая сцежка з месяцавага прамення станчылася пад нагамі, не вытрымаўшы цяжару, і Соф'я падала, правальваючыся паміж звівамі спіралі.

Раз-пораз яна праносілася цераз кароткія ўсплёскі святла, выхапленыя з небыцця, нанізаныя на нітку памяці імгненні. Часы і месцы, бляклія, збытанія, як матчыны каралі ў пыльным куфры. Раз! Вершнік на лясной дарозе здзіўлена азірнуўся цераз плячо. Два! Твар Соф'і лізнула гарачынёй ад ахопленых вагнём камянёў, а побач цяжка грывнула выбухам. Тры! Яна штурханула кагосьці ў натоўпе, і келіх з віном паляцеў долу.

Ды перш чым той келіх разбіўся, Соф'я ўжо зноў падала ў бездань, дзе не было ні гукаў, ні колераў, ажно пакуль міласэрны

ВІКТАР ЯРАЦ

Асення сузор'і

Вершы

Ярац Віктар нарадзіўся 23 кастрычніка 1948 года ў пасёлку Красны Мост Рэчыцкага раёна Гомельскай вобласці. Скончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт, аспірантуру пры кафедры беларускай літаратуры. Кандыдат філалагічных навук. Працаваў загадчыкам сельгасаддзела рагачоўскай раённай газеты «Камунар», на Гомельскай студыі тэлебачання, выкладчыкам Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта (з 1978 г. — дацэнт). Аўтар зборнікаў вершаў «Уваходзіны», «Добрыца», «Дняпроўскі бакен», «Зямныя эцюды».

Маланкай сагрэтыя выдыхі слоў —
аблокам і ветру дарункі.
А дзень пра цябе варажыць
будзе зноў
гулкаю вуліцай, ціхім завулкам.

Галубіны дзень

Голуб наталае смагу з лужыны.
Кружыцца сарваны ветрам ліст.
І дзяўчынка пад акорды кружыцца
музыкі, што дорыць гарманіст.
Валасы заплецены касічкамі,
колькі іх — падлічыць нехта ўсё ж,
хоць пра тое — ані гукам Сож,
ні дубы рэліктныя з таблічкамі.

Святло іконы круглае, высокаяе.
Край неба — галубіным вокам.

Без цінькання сініц,
без прывітанняў сіплых
варон, чарней ствалоў намоклых ліп,
вільготнай цішынёю ранак ліпне
да вокнаў — прычашчаць чый век ці міг?
Пра што яго сакрэты
ў свеце гэтым —
апетым жаўранкам вясны
і ластаўкаю летам?

Узбярэжжа

Вецер вячэрні вецце калыша —
цені снуюцца пад ім, нібы мышы.
Хочуць што клёны сказаць і каштаны
восені ранняя — загадка і тайна.
Неба рассыпала моўчкі багацце —
і самацветы праз хмары іскрацца.

Слухае ціхіх прызнанняў бязмежжа
ў яблыках спелых сад узбярэжжа.
Чуе бяроза зарэчныя сосны.
Бераг варожыць:
— Ці холадна, плёсы?

Громам хрышчоная, ліўнямі мытая,
вуліца бітай зямною арбітаю.
Будзень і свята рэкламы вітрынныя
клічуць раднёю стаць магазіннаю.
Позіркі тут размінуцца імгненнямі —
неба іх зловіць зорнымі жменямі.
Дзе непачуты выдых заблудзіцца —
ведае вуліца.

Раманс без узросту

Ходзяць днём і пад сонцам, і хмарамі,
ноччу ходзяць пад бронзавым месяцам,
паяднаныя марамі,
чакання надзеі ўваскрэслыя.
Зазіраюць у вокны вакзальных,
звоняць,
нумар згадаўшы далёкага
тэлефона, яшчэ звычайнага,
з круглым дыскам,
без тоненькіх кнопчак.
Не абложнай смугою маўкліваю,
не зімовых бяссонніц дакорамі
адгукаецца неба — ліўнямі
і гулянкай віхуры бадзёраю.
Адгукаюцца скверы зялёнымі
і заснежанымі галінкамі —
там і сэрцы незаімглёныя,
і сініцы пра смутак не цінькалі.

Лодка чуйным вухам узбярэжжа
ловіць чарады павольны пералёт
у вышынях пацішэлага бязмежжа
ў край, дзе для зімы чужое слова «лёд».

Вецер там не пахне борам і дуброваю.
Маячком міргае зорка вечаровая.

Чалавек у двары

У двары гарадскім чалавек з папяроскай
круг за кругам накручвае так,
нібы ён вартаўнік і маленькай бярозкі,
і разгалістай ліпы, што чуюць
кожны гук вышыні,
як вечнай мелодыі такт.
Выдых шле ён каму і зімою, і летам —
папяроска не скажа дымком.
Чалавек у двары
на марозе пад ветрам
і пад цветам мядовым сагрэтым
не спяшаецца дзверы
сабе адчыняць у свой дом.

Лістапад

Ліст позні падаў асцярожна, моўчкі
ў азяблым скверы,
пакуль вятры, натоленыя ноччу,
блудзілі ранкам шэрым.
Ён свет асенні спавядаў павольна —
не віражамі,
адпушчаны таполяю на волю
ў расквечанай піжамае.
Апошні дзе прытулак адшукае —
яшчэ без лёду?
Спадае ліст — і спагадаюць небакраі
дыханню развітальнага палёту.

А ў снезе раннім снегіры
да маразоў пагрозных
рассыплюць цвет густой зары —
і ліст асвецяць позні.

Дажджы размылі, сухавей развевяў
не толькі ног натоменных сляды
пад небам цёмным — хмарнаю залевай —
і светлым, быццам з тонкае сляды.
А вецер да завейных карагодаў
спяшаецца злавіць адказ (а чый?)
пра леты, дзе гарачы, як заўсёды,
на валунах пярун мячы тачыў.

ІВАН МЕЛЬНІКАЎ

Беларускі дывертысмент

Апавяданне

Мельнікаў Іван нарадзіўся 27 лістапада 1983 года ў Гомелі. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт транспарту па спецыяльнасці «інжынер-электрык» і магістратуру ў варшаўскім Універсітэце Казьмінскага па спецыяльнасці «EMBA». Цяпер — аспірант Інстытута фізіялогіі НАН РБ. Займаецца ІТ і медыцынскімі праектамі.

Рыгору Барадуліну

Время уходит в Вильнюсе в дверь кафе, провожаемо дребезгом блюдец, ножей и вилок, и пространство, прищурившись, подшофе, долго смотрит ему в затылок...

Іосіф Бродскі. Літоўскі дывертысмент

На першай старонцы дзённіка, яшчэ па-руску, ён паспее запісаць сур'ёзныя думкі васьмікласніка. Да дзевятнаццаці гадоў, напіўшыся водару сенажацяў і песень беларускіх мястэчак, паспее выдаць першыя вершы. У дваццаць тры — стаць сябрам Саюза пісьменнікаў. Стане першым намінантам на Нобелеўскую прэмію і апошнім народным паэтам у гісторыі маладой краіны, выступіць з трыбуны ААН. Але праз два тыдні пасля семдзясят дзвятага дня народзінаў, ужо

дыктуючы, не паспее закончыць апошнюю старонку...

У адзінаццаці тамах надрукаваных твораў ён прызнаецца: значна больш з задуманага так і не атрымалася напісаць. Імпэт маладосці, *каменні тыя, што губяць сілы маладыя*, адказнасць сталага жыцця, надзея на вяртанне думкі, якая аднойчы бліснула ў галаве, — усё гэта складала старонкі ягоных нявыдадзеных нататак. Некаторыя з іх перапісваліся ім шмат разоў, іншыя — вырываліся, трэція, паддаўшыся эмоцыям, спальваліся.

На адной з такіх старонак ён, верагодна, і напісаў:

«Сёння ў Вільні вераснёўскі дождж, быццам горад не здольны забыць падзеі студзеня». Разумеючы, што ў гістарычнай мітусні межах нядоўга заставацца адкрытымі, я пачаў быць тут часцей і сустракацца з тымі, каго хацеў бы запомніць назаўжды.

АНАТОЛЬ ЗЭКАЎ

На шляхах пакручастых

Вершы

Зэкаў Анатоль нарадзіўся 20 студзеня 1955 года ў вёсцы Патапаўка Буда-Кашалёўскага раёна Гомельскай вобласці. Скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, Вышэйшую камсамольскую школу пры ЦК УЛКСМ (Масква) і Інстытут паліталогіі і сацыяльнага кіравання (Мінск). Працаваў у рэдакцыі гомельскай раённай газеты «Маяк», у Гомельскім райкаме камсамола і ЦК ЛКСМ Беларусі.

З 1985 года — у рэдакцыі газеты «Чырвоная змена». Узначальваў мінскую гарадскую газету «Добры вечар» і штотыднёвік «Сталіца», быў галоўным рэдактарам «Беларускай лясной газеты», намеснікам і в. а. галоўнага рэдактара часопіса «Вожык», працаваў у рэдакцыях газеты «Книга и мы», часопісаў «Полымя» і «Вясёлка», выдавецтве «Мастацкая літаратура». Аўтар кніг паэзіі «Боль сумлення», «Аварыя сумлення», «Чарнобыльскі вецер», «Лісты да цябе», «Промнік позірку твайго», «Пад кронай белых аблачын», «Параненая памяць», «Белае сонца бяроз», «Прыгарадныя чайкі», а таксама шэрага кніг прозы, сатыры і гумару, вершаў і казак для дзяцей.

Лаўрэат літаратурных прэмій імя Янкі Маўра Мінскага гарадскога аддзялення СПБ і імя Васіля Віткі рэдакцыі часопіса «Вясёлка», прэміі «Залаты Купідон». Узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Ганаровы грамадзянін Буда-Кашалёўскага раёна.

Вераснёўскі эцюд

Не так зямлю ўжо сонца праграе,
як тыдзень-два яшчэ было,
хоць успаміны летнія мае
пакуль сагрэтыя крыху цяплом.

Ды наплывае на лугі туман
і прагна п'е расу з травы нагбом,
і адкрывае Бог на небе кран
у бочцы, што напоўнена дажджом.

Пранізліва-азызлыя вятры
трасуць паўсюль разгневана сады,
і куры не гуляюць на двары,
бо і курэй дасталі халады.

Сціхае-замаўкае птушак спеў,
што неўзабаве ў вырай адляціць,
і лісце ападае долу з дрэў,
каб на зіму зямлю крыху ўцяпліць.

Над Брэстам

Над Брэстам — неба зорнае,
і зоркі з вышыні
на крэпасць непакорную
глядзяць у нашы дні
з тае начы нядзельнае,
калі раптоўна ў сны
трагедыяй страшэннаю
ўварваўся гул вайны.

НАВУМ ГАЛЬПЯРОВІЧ

Які нялёгкі гэты рэпартаж...

Сентыментальная хроніка

Гальпяровіч Навум нарадзіўся 14 студзеня 1948 года ў Полацку. Скончыў Віцебскі педагогічны інстытут. Працаваў карэктарам, старшым літсупрацоўнікам полацкай аб'яднанай газеты «Сцяг камунізму», рэдактарам радыёвяшчання ПА «Палімір», карэспандэнтам наваполацкай газеты «Хімік», уласным карэспандэнтам Дзяржаўнага камітэта па тэлебачанні і радыёвяшчанні па Віцебскай вобласці, намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Вожык». З 2002 па 2024 год — галоўны рэдактар, намеснік галоўнага дырэктара, затым — галоўны дырэктар дырэкцыі замежнага вяшчання Беларускага радыё (радыёстанцыя «Беларусь»), намеснік дырэктара канала «Культура» Беларускага радыё. Цяпер — на тэлебачанні. Аўтар шматлікіх кніг вершаў і прозы, аўтарскіх радыёперадач і тэлевізійных праектаў. Узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Ганаровы грамадзянін Полацка і Наваполацка. Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

Які нялёгкі гэты рэпартаж,
Ахрыпла горла, стужка раптам рвецца...
Дык што: правал, пустэча, немата?
«Матор, увага!..»
Уключаю сэрца...

(З даўняга верша)

На стужцы часу

1956 год. Полацк. Рабочы пасёлак Пітомнік.

...Мне восем гадоў. Я ўжо ў другім класе. Прыходжу са школы і — адразу за кніжкі. Чытаю ўсё, што паспеў узяць у школьнай бібліятэцы і ў горадзе, дзе ў Доміку Пятра Першага маё самае любімае месца — гарадская дзіцячая бібліятэка. У яе мяне запісалі, калі яшчэ не хадзіў у школу.

Дома чакае бабуля і смачная тушаная бульба, якая настаялася ў печы. Мне падабецца выкалупіваць прыгарэлыя, пры-

ліплыя да кацялка скрэдлікі, чырвоныя і нават карычневыя.

Бабуля слухае радыё. Радыё — гэта вялікая чорная талерка, што вісіць пад столлю. З яе гавораць, спяваюць, гучыць музыка.

Люблю слухаць дзіцячыя спектаклі. «Шукаем усюды Мічыка, шукаем усюды Флічыка...» Я ў захапленні ад гэтай казкі «Мічык-Флічык», чую яе не першы раз.

А яшчэ люблю, як прыгожы бархатны голас ласкава прамаўляе: «Забалелі ў вавёрачкі зубкі, не можа раскусіць арэхавай шкарлупкі...»

А потым, калі перадача закончылася, мужчынскі голас аб'яўляе:

— Спявае Артур Эйзен:

«Радзіма мая дарагая, ты ў шчасці жаданым жыві! Я сэрцам табе прысягаю ў шчырай сыноўняй любові!»

Рэспубліканскі літаратурны конкурс імя Міколы Маляўкі

У ДОБРЫ ШЛЯХ!

Вынікі першага конкурсу імя Міколы Маляўкі сярод маладых паэтаў былі падведзены напачатку 2025 года. Ушанаванне пераможцаў адбылося 21 сакавіка ў Дзень роднай мовы. Віншавалі таленавітую моладзь пісьменнікі, што ўвайшлі ў склад журы. Акрамя дыпламаў, кожны лаўрэат атрымаў кнігі Міколы Маляўкі і падпіску на часопіс «Малодосць».

Анастасія Дубатава

г. Полацк

* * *

Недзе ў цэнтры Еўропы,
Дзесьці за льдамі і снегам паўночным,
Недзе за гарамі на ўсходзе
Вецер песні спяваў
Да самых палёў беларускіх.

Недзе за гродзенскімі замкамі,
За ратушай віцебскай,
За Палессем,
За пушчай Белавежскай,
За агнём менскім,
За святыняй полацкай,
За небаў мірным —
стаіць вартаўнічы народ.
Дзеці зямлі беларускай:
Скарына, Ефрасіння, Сымон Будны —
Навуцы дапамагалі і культуру ўзраджалі.
Мецэнаты, што славы дастойныя.

Ступае народ светлавалосы
па роднай зямлі,
Як плынь накіроўваецца праз вякі.
Песні спяваюць на роднай ім мове,
А дзе пройдуць —
Квітнеюць лугі і палі,
Бягуць ручаі, зелянеюць гоні.

Зайшлі ў госці на свята —
Пах свежага хлеба прынеслі.

Дранікі, бабка, верашчака!
Дзе ж яшчэ так можна смачна паесці?

Прашу частаваць
Мой мужны народ беларускі.
Я так ганаруся табою,
Край таленавіты!
Ты — зорка, што зые ў цёмныя часы!

Слова мовілі, на палотнах пісалі,
Легенды апавядалі дзецям дзяды.
На паперах паэты,
Вучоныя думалі і разважалі.
Перадалі гісторыю нам усе яны.
Толькі трэба любіць, шанаваць, захаваць,
Перадаць усё нашчадкаў сваім
спрадвеку ў век.

Славутая краіна блакітнавокімі азёрамі,
Чыстым розумам, усмешлівым народам
І Богам беражоная!
Мая краіна была, ёсць і будзе.
Памятайце пра гэта, людзі!

* * *

Прабачце душу маю паэтычную.

Прабач, любы. Прабач, любая.
Прабач я, сабе любімая.

Прабачце пярэ
Крумкача старога.
Яно пакалечана
Ад часу і току.

АСОБА

ГАЛІНА СКРЫГАН

Успаміны даўжынёю ў жыццё

Да 120-годдзя
з дня нараджэння
Яна Скрыгана

Ян Скрыган — беларускі паэт, пісьменнік, навіліст, нарысіст, публіцыст і крытык. Нарадзіўся 16 лістапада 1905 года. Пачаў літаратурную дзейнасць у 1920-х гадах, быў удзельнікам футурысцкага руху. У 1936 годзе яго арыштавалі за «контррэвалюцыйную дзейнасць» і прысудзілі да лагераў Сібіры. Пасля ссылкі — рэабілітавалі — Скрыгану было пяцьдзесят гадоў. У 1967 годзе Пятрусь Броўка запрасіў яго працаваць над стварэннем беларускай энцыклапедыі. Так пачалося яго новае жыццё — заслужанага дзеяча культуры, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі.

«Божа, як хуценька ляціць час»,— гэтыя словы часта любіў паўтараць тата. На самай справе быццам бы ўчора мы збіраліся на 100-годдзе, на 105-годдзе і гэтак далей, а сёлета неўзаметку падышлі 120-я ўгодкі. І чым далей ад мяне апошні ўздых майго бацькі, тым большая патрэба маёй душы перагартаць старонкі яго жыцця.

Тата клікаў мяне ў дзяцінстве Галачка. Пазней — Галай. Ён любіў насіць мяне на плячах і ў такт кроку нешта напяваць. Я, натуральна, не ведала, што гэта за музыка. Пазней, праз шмат гадоў, калі я ўжо вучылася ў кансерваторыі, пазнала і «Нарвежскі танец» ля мажор Э. Грыга, і тэматычныя ўрыўкі з опер Дж. Вердзі, А. Барадзіна, і сімфанічныя ўрыўкі з сімфоній Л. ван Бетховена. Ну і, канечне ж, мноства беларускіх народных песень. Я толькі дзіўлюся, дзе і калі тата паспеў узбагаціць свае веды такім рэпертуарам. У яго быў тонкі слых і прыемнага тэмбру голас. Ён вельмі артыстычна перадаваў сюжэт песні. Помню з якой тэатральнасцю тата спяваў песню пра бабу, якая:

І крычыць, і бурчыць,
Проці дзеда не змаўчыць.

Таму дзед вырашыў яе ўтапіць:

— Цяпер, баба, кайся,
Крыху пакупайся.
Толькі баба ўзнырне,
Дзед ёй кіем падпіхне.

А мне, дзіцяці, усё гэта бачылася літаральна, і рабілася жудасна, калі я ўяўляла, як дзед палкай падштурхоўвае бабу ў ваду і яна захлёбваецца. І яшчэ адна песня вельмі падабалася:

Зялёны дубочак, шырокі лісточак,
Куды вецер вее, туды галлё гнецца.

Яна іншага характару, напеўная, далікатная. Гаворка ідзе пра беднага хлопца. Мне было шкада, што кашуля ў яго была не бела: «Чаму ж у цябе, хлопча, кашуля не бела?», што ніхто яе не мыў — не меў ён ні мамы, ні таты.

СТАРОНКА РОДНАЯ

КАСТУСЬ ЛЕШНІЦА

Літаратурная
вёска Моўчадзь

У высвятленні акалічнасцей літаратурнай геаграфіі нашай Айчыны давайце завітаем на Берасцейшчыну, у Баранавіцкі раён. За 32 кіламетры на паўночны захад ад Баранавіч — старадаўняе паселішча Моўчадзь. Існуе легенда, якую запісаў А. Шоцкі. Калі верыць ёй, даўным-даўно на тутэйшы край напалі ворагі. Рабавалі і спусташалі паселішчы. Здзекаваліся з мясцовых жыхароў. І там, дзе размяшчаецца зараз вёска, ворагу было аказана моцнае супраціўленне. Зладзеі ўцякалі праз дрыгвяное балота. Пачалі з рыкамі, енкамі тапіцца. І калі на балоце праз некаторы час зрабілася ціха, абаронцы роднай старонкі радасна гаварылі: «Маўчаць! Маўчаць!» Так і назва балота з таго часу выкрышталізавалася ў Моўчадзь. І рэчка поруч такую назву носіць...

У вёсцы, вядомай з XV стагоддзя, здаўна жыло шмат яўрэяў. Да прыкладу, у 1765 годзе іх пражывала ў Моўчадзі 369 чалавек, у 1897-м — 1188, што складала каля 70 % ад усяго насельніцтва; у 1921 годзе — каля 1500... У 1941 годзе, на пачатку нямецка-фашысцкай акупацыі, у Моўчадзі было створана гета. Расстрэлы яўрэяў у паселішчы і яго ваколіцах прайшлі некалькі разоў. Сюды прывозілі яўрэяў і з іншых мясцін. У Моўчадзі за гады вайны расстралялі каля 3300 чалавек.

І не дзіўна, што тут нарадзіўся яўрэйскі літаратар **Шэйн-Рохл Сімкор-Бадэр** (1899— ?), які з 1915 года пражываў у ЗША. Ён з'яўляецца аўтарам больш як 25 п'ес. Мажліва, штосьці ў гэтых п'есах ёсць і з жыцця яўрэяў у Моўчадзі?..

А 1 студзеня 1935 года тут нарадзіўся літаратар **Віктар Герасімавіч Жак**. Педагог, спецыяліст у галіне агульнай педагогікі, гісторыі педагогікі і адукацыі, кандыдат педагагічных навук. Дысертцыю абараніў у 1981 годзе. Скончыў фізіка-матэматычны факультэт Жытомірскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. А пасля — аспірантуру Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага. Працаваў настаўнікам матэматыкі і фізікі ў Брэсцкай вобласці, інспектарам Гарadzішчанскага раённага аддзела народнай адукацыі (сучасны Баранавіцкі раён). Затым — трыццаць пяць гадоў аддаў Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі:

Вёска Моўчадзь

З АРХІВАЎ

ЛЮДМІЛА РУБЛЕЎСКАЯ

Што ж рабіць,
калі гэтак
пляецца жыццё...

Пецярбургскія старонкі
жыцця Янкі Купала

Калі беларус, які паважае сваю гісторыю і ведае сваю літаратуру, прыязджае ў Санкт-Пецярбург, у ягоным спісе «must go» значыцца не толькі Ісакіеўскі сабор і Эрмітаж. Ён абавязкова знойдзе дом № 45а на 4-й лініі Васільеўскага вострава, на якім ёсць мемарыяльная шыльда з надпісам: «В этом доме с 1909—1913 гг. жил народный поэт Белоруссии Янка Купала (Иван Доминикович Луцевич)». Шыльда з'явілася ў 1955 годзе, у 1993-м яе ўзнавілі з белага мармуру.

А жыў тут Янка Купала на кватэры яшчэ аднаго выдатнага беларускага дзеяча, на жаль, не згаданага на дошцы, прафесара Браніслава Эпімах-Шыпілы, у пакоі ягонай шасціпакаёвай кватэры на другім паверсе.

Пачынаўся пецярбургскі перыяд першага народнага паэта Беларусі так...

У 1908 годзе Браніслаў Эпімах-Шыпіла наведвае Вільню. Ён напісаў пра гэта ў лісце да крытыка Льва Клейнбарта:

«Будучы... у Вільні я асабіста пазнаёміўся з маладзенькім паэтам... вітаў яго як беларускага песняра, выказаў аб ім сваю думку і заахвочваў не закопчаць таленту ў зямлю. Ён паведаміў мне, што носіцца з тэмай драматычнай паэмы «Сон на кургане», якую ўжо пачаў пісаць. Я сказаў, што

Янка Купала

трэба толькі яму прыехаць калі-небудзь у Піцер, і калі ён гэта зробіць, то дзверы маёй кватэры, як і яна сама, заўсёды для яго адчыненыя».

Але раней за Янку Купалу ў Паўночнай Пальміры з'явіліся ягоныя вершы. Таму пачнём з іх.

1908 год быў знакавым для маладога паэта — выйшаў з друку яго першы зборнік паэзіі «Жалейка». І выдадзены ён менавіта ў Пецярбургу, выдавецкай суполкай «Загляне сонца і ў наша аконца», якая і месцілася на кватэры Эпімах-Шыпілы. «И, если мечте белоруссоманов, — воскресить и дать литературную оболочку умирающему белорусскому наречию, — суждено осуществиться, — то между пионерами этой идеи одно из первых мест займет бесспорно Янка Купала», — пісаў у газеце «Минское эхо» ў рэцэнзіі на гэтую кнігу Ядвігін Ш.

Наклад, як усе пішуць, быў сціплы. Але глядзячы з чым параўноўваць. Вядо-

ма, у савецкія часы творы класікаў, та-го ж Купалы, выходзілі мільёнамі асобнікаў. А на сёння 4 300 экзэмпляраў для паэтычнага зборніка, а менавіта такім тыражом выйшла «Жалейка», — прыстойны наклад, нават паспяховы. У гэты час Купала, пасля трох гадоў цяжкай працы на бровары, уладкаваўся бібліятэкарам у прыватную бібліятэку «Веды» Даніловіча ў Вільні, супрацоўнічае з «Нашай Нівай». Ужо ў першым зборніку шмат твораў, якія сталі праграмнымі: «Я не паэта», «Я — мужык-беларус», «Шумныя бярозы пабяліў мароз». Але самым вядомым вершам, безумоўна, стаў «А хто там ідзе?», перакладзены на 101 мову свету.

У «Жалейкі» было два варыянты: звычайны і палепшаны, на добрай паперы. Як паведамлялі выдаўцы, «“Жалейка” — Янука Купалы (цана на простым паперы 50 кап., а на лепшым — 80 кап.)». Купала так пасля напіша: «Пасля выхаду кніжка была канфіскавана, а выдаўцы былі судовай палатай прыцягнуты да адказнасці. Толькі пасля вялікіх клопатаў удалося зняць канфіскацыю. А ў 1909 г. у Вільні кніжка была ў другі раз канфіскавана па распараджэнні віленскага генерал-губернатора». Захавалася прадстаўленне Пецябургскага камітэта па справах друку пракурору Пецябургскай судовай палаты ад 4 лістапада 1908 г. аб забароне і арышце «Жалейкі»:

«В С.-Петербургский комитет по делам печати поступила брошюра на белорусском наречии (напечатанная русским шрифтом) под заглавием «Жалейка» (Ду-дочка) Янки Купалы, издательство «Загляне сонца і ў наша аконца» № 6, цена 50 коп., КРД п. л., 4300 экз., типография К. Пянтковского (Большая Подьяческая, № 22).

...Во всех произведениях Янки Купалы (за исключением нескольких переводных) описывается тяжелая, полная лишения и труда жизнь белорусского крестьянина. Упорный беспросветный труд и вместе с тем хроническое недоедание, болезни, холод, словом, неизбывная нищета — вот основная нота, властно звучащая в стихотворениях Купалы. Сравнивая жизнь

крестьянина с тем, как живут помещики, чиновники и другие, Янка резко нападает на современный несправедливый, по его мнению, порядок вещей, при котором может иметь место, с одной стороны — праздная и в то же время сытая и обеспеченная жизнь одних людей, с другой — труженическая и, несмотря на это, полная нужды и лишений жизнь крестьян. Глубоко скорбит автор и о том, что народ не пользуется той свободой, при которой жизнь его не могла бы быть так несчастна и безотраднa...»

Супраць Янкі Купалы просяць узбудзіць судовае пераследванне, праўда, «сведений о нем в комитете не имеется».

Зборнік мог з’явіцца і раней — Вацлаў Ластоўскі згадаў, што Эпімах-Шыпіла чытаў рукапіс Купалы ў беларускім гуртку яшчэ ў 1906 годзе. «Жалейка» адразу набыла вядомасць шырэйшую, чым толькі ў свядомых беларускіх колах. Зборнік перадаў Максіму Горкаму, ён асабліва ўпадабаў верш «А хто там ідзе?» з нотным дадаткам, палічыўшы беларускім гімнам.

Менавіта ў Пецябургу быў адрэдагаваны псеўданім Івана Луцэвіча. Эпімах-Шыпіла сцвярджаў, што зрабіў гэта,

МУЗЕЙНАЯ ГАСЦЁЎНЯ

МІКОЛА ТРУС

Сяргей Гарадзецкі
і Якуб Колас

Творчыя стасункі на фоне эпохі

Зварот да распрацоўкі пэўнага кірунку, звязанага з архіўнымі росшукамі, часам падказваецца публікацыямі дасведчаных калег. У газеце «Літаратура і мастацтва» ад 15 жніўня 2025 года быў апублікаваны артыкул Васіліны Міцкевіч, галоўнага захавальніка фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, «Святло сапраўднага сяброўства», у якім вялася гаворка пра невядомае раней ліставанне песняра.

У якасці актуальнага напрамку даследавання аўтар гэтых радкоў узяў для сябе выяву тытульнай старонкі зборніка вершаў Сяргея Гарадзецкага «Песня дружбы» (Мінск, 1947) з дароўным надпісам, адрасаваным Якубу Коласу і датаваным 5 ліпеня 1947 года. Адразу ўзнікла пытанне: якія кнігі рускага сябра народнага паэта Беларусі захоўваюцца ў акадэмічнай бібліятэцы, што знаходзіцца побач з музеем і носіць імя песняра? Канешне, найперш цікавілі выданні з інскрыптамі.

Сярод рарытэтаў

Пошукі не расчаравалі. Верш і апавяданне Сяргея Гарадзецкага, прыхільніка сімвалізму, змешчаны ў альманыху «Смерць» (Санкт-Пецярбург, 1910). Улучнасць паэта ў новую грамадска-культурную парадыхму ілюструецца зборнікам

«Грань: лирика, 1918—1928» (Масква, 1929), кнігай «Завоевано и записано: лит-монтаж на тему: Конституция СССР» (Масква, 1930), падагульняльным паэтычным зборам «Избранные лирические и лиро-эпические стихотворения, 1905—1935» (Масква, 1936).

У кнігу перакладаў вершаў Якуба Коласа «Избранные стихи» (Масква, 1935), ажыццёленай пад рэдакцыяй Міхаіла Ісакоўскага, увайшлі дзве інтэрпрэтацыі С. Гарадзецкага: «Врагам» і «К XV годовщине».

Два асобнікі гэтага выдання, што знаходзяцца ў ЦНБ НАН Беларусі, вельмі адметныя. На тытульнай старонцы аднаго дароўны інскрыпт аўтара: «Бібліятэцы Акадэміі Навук БССР Якуб Колас. 6.II.1950 г.». Для кніжніцы, чый багаты фонд у гады Вялікай Айчыннай вайны быў амаль поўнасцю страчаны, падарунак народнага паэта, віцэ-прэзідэнта АН БССР быў вельмі каштоўны.

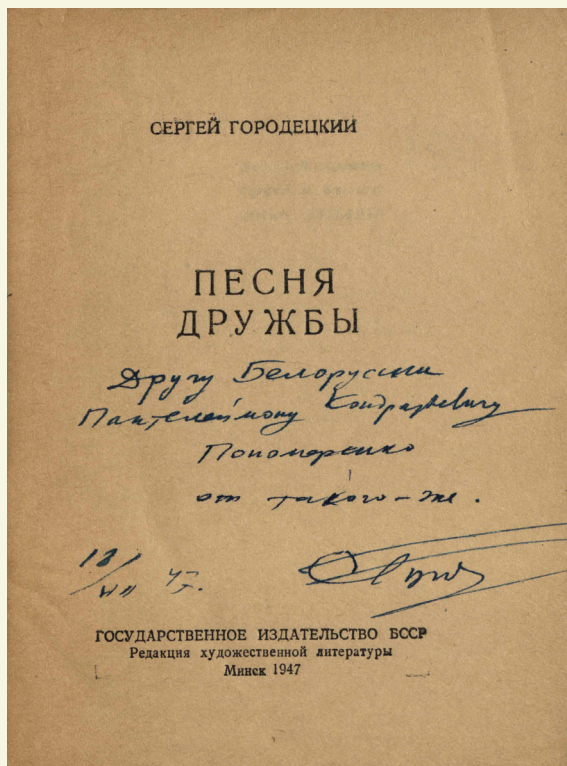
Другі асобнік «Избранных стихов» адметны сваёй гісторыяй. Пячатка бібліятэкі

Сяргей Гарадзецкі. Партрэт Якуба Коласа. 14 кастрычніка 1944 г. з фондаў БДАМЛМ

Вкладка і тытульная старонка зборніка С. Гарадзецкага «Песни дружбы» (Мінск, 1947) з дароўным надпісам, адрасаваным Панцеляймону Панамарэнку. З фондаў ЦНБ НАН Беларусі

Аб'яднанай беларускай вайскавай школы імя М. І. Калініна сведчыць пра першага ўладальніка кнігі. Навучальная ўстанова з такой назвай існавала ў 1933—1937 гадах, потым пераўтворана ў Мінскае пяхотнае вучылішча імя М. І. Калініна. А вось штамп нацысцкай арганізацыі, якая займалася канфіскацыяй і вывазам культурных каштоўнасцей з акупаваных тэрыторый, — сведчанне культурнага генацыду, што ажыццяўляўся на нашай зямлі падчас вайны.

Спевы і малюнкi

Паэтычны зборнік С. Гарадзецкага «Песня дружбы» (1947), які выйшаў у Мінску пад рэдакцыяй Якуба Коласа, прысвечаны другому знакамітаму песняру: «Светлой памяти друга и брата Янки КУПАЛЫ».

На тытульнай старонцы асобніка, што захоўваецца ў фондзе старадрукаў і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі, дароўны інскрыпт аўтара: «Другу Белоруссии Пантелеймону Кондратовичу Пономаренко от такого-же. 18/VII 47 <подпись>». У той час адрасат подпісу займаў высокую пасаду — Старшыня Савета Народных Камісараў Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

«Песня дружбы» патрапіла ў ЦНБ НАН Беларусі ў канцы 1970-х — пачатку 1980-х гадоў разам з часткай бібліятэкі дзяржаўнага дзеяча¹.

У невялікі паэтычны зборнік увайшлі вершы 1941—1945 гадоў: ваеннай пары, а таксама першай вясны адбудовы рэспублікі. Некалькі твораў-пасланняў адрасаваны рэдактару кнігі: «На отъезд Якуба Коласа в Среднюю Азию», «Якубу Коласу (На его шестидесятилетие)».

Усе запевы «Песни дружбы» імкнуцца быць вытрыманымі ў духу народнай трываласці перад фашысцкай навалай і

¹ Пантелеймон Пономаренко : личный архив и книжное собрание : сводный каталог / [составители: В. В. Скалабан (руководитель) и др. ; библиографический редактор Т. И. Рощина ; редколлегия: В. И. Адамушко и др.]. — Минск : Звезда, 2013. — 254 с.

ЛЮСТЭРКА ЛЁСУ

АДАМ ГЛОБУС

Фаўст і Гётэ

Словы пра нямецкага класіка

Абмежаванне

Шмат хто з настаўнікаў вучыў мяне абмяжоўваць як жаданні, так і магчымасці. Ігнаценка вучыў рабіць накід адной тонкай рыскаю. Малішэўскі вучыў асноўную плоскасць карціны пісаць стрыманымі колерамі, на фоне якіх змяшчаць дзевяты — не больш — яркія і сакавітыя плямы. Хадыка раіў як мага больш сябе абмяжоўваць у паводзінах. Адпаведныя парады знайшліся і ў Гётэ:

Вялікім хочаш стаць? Умей сціскацца.
Майстэрства ўсё — у тваіх абмежаваннях...

Пра майстэрства я адразу пагаджаюся. Тут бясспрэчна. Што да жадання стаць вялікім, з гэтым у мяне сумневы. Хіба што верш трэба чытаць школьніку, які ўсё яшчэ расце, усё яшчэ не вырас.

Прывід

Прачытаўшы меркаванне нямецкага рамантыка Гётэ пра тое, што прывіду не бачаць удваіх, я згадаў карціну рускага жывапісца Аляксандра Іванава «З'яўленне Хрыста народу». Погляд Гётэ на звышрэальнасць мне, як мастаку, значна бліжэйшы, чым пафасная трактоўка біблейскага сюжэта ў Іванава. Карціна Іванава выклікае сумнеў. Ты глядзіш на яе і сумняешся, што з'яўленне выглядала менавіта так, а пазней з'яўляецца сумнеў і наконт уласна з'яўлення... Таму цал-

кам правільна захоўваць палатно Іванава ў карціннай галерэі, а не вывешваць яго ў маскоўскім храме Хрыста Збаўцы, куды яно рабілася. Палатно Іванава мусіць вісець у галерэі ў якасці найвялікшага прыклада мастакоўскай няўдачы ў рускім мастацтве.

Талент

Заўсёды любіў я паўглядацца ў аўтапартрэты Ван Гога і Рэмбранта, Гагена і Леанарда, Дзюрэра і Урубеля... Ты ўглядаешся, што зразумела, а яшчэ ўслухоўваешся, бо Леанарда ці Рэмбрант ці хтосьці іншы з вялікіх проста мусіць сказаць табе нешта істотнае. Яны маўчаць. Не бяда. Можна паўчытвацца ў тэксты падобных геніяў і ўсё ж у цішыні пачуць іх далёкі голас. Таму я любіў адшукаць аўтапартрэты ў тэкстах геніяў і перачытваць іх... Паслухай, што сказаў пра сябе Гётэ: «Я сам сабе нагадваю чалавека, які ў юнацтве меў шмат дробных манет, медзі і срэбра, іх ён усё жыццё абменьваў на тыя, што больш каштоўныя, і напрыканцы скарб ягонай маладосці ўжо ляжыць перад ім у выглядзе гурбы золата (06.12.1829)». І як пасля гэтых слоў не паверыць у тое, што талент — гэта грошы, што талент і вымяраецца талантамі — самай буйной грашовай адзінкай у антычным свеце, вартасцю ў 26,2 кілаграмаў срэбра.

Падабенствы

У фільме рэжысёра Мурнаў стары Фаўст падобны да вялікабародага Карла Маркса, а пасля метамарфозы, якую ўтварыў з ім Мефістофель, ён зрабіўся падобным да маладога Фрыдрыха Энгельса. У паэме Гётэ і малады і стары Фаўст мне ўяўляецца рыхтык як сам Гётэ. На малюнках Кашкурэвіча доктар, навуковец і алхімік Фаўст нагадвае настаўніка фізікі сярэдняй мінскай школы. На карціне Эжэна Дэлакруа Фаўст і Мефістофель выглядаюць як оперныя спевакі; між іншым, у такім выглядзе яны спадабаліся Гётэ.

Фаўст

Няма ў нямецкай літаратуры вобраза болей значнага за Фаўста. Пэўна, таму так складана яго маляваць. Нават чытанне твораў пра мага і алхіміка, доктара і душапрадаўца Фаўста няпростое, бо творы пра яго супярэчліваю персону яшчэ і рознаўзроўневыя. Кніга Аляксандра Абрамавіча Анікста «Гётэ і Фаўст. Ад задумы да здзяйснення» — каштоўны літаратурнаўчы тэкст, але, пры ўсёй павазе да аўтара-інтэлектуала, назва на вокладцы мусіла быць іншай — «Фаўст і Гётэ», бо не вялікі паэт Гётэ ўвасабляе ў сабе дух Германіі, а яго ўвасобіў у сабе міф пра доктара Фаўста.

Кірхнер

Немцы так любяць свайго народнага героя доктара Фаўста, што склалі пра яго шмат паэтычных і празаічных гісторый, а потым яшчэ і Фаўст-патрон прыдумалі, якім можна вылекаваць ад гняўлівасці і агрэсіі цэлы танк. Каб я быў нямецкім

мастак-экспрэсіяністам нахштальт Кірхнера, распрацаваў бы ў партрэтным жанры новы накірунак і назваў бы яго Фаўст-партрэт, а першым, каго намаляваў бы ў гэтым накірунку, быў бы Гётэ.

Крыж

Паглядзі на партрэт Гётэ і пабачыш твар злага і самазадаволенага генераліс-муса ад культуры. Ты не памылішся, бо толькі пыхлівы цемрашал можа так выказацца пра крыж: «Крыж — самы выродлівы вобраз з усіх, што калі-небудзь існавалі на зямлі». Такое мог сказаць толькі ахоплены шалам рамантык, бо крыж — вобраз універсальны і дасканалы.

Цудоўнае

«З тым, хто адмаўляе ідэал, можа лёгка здарыцца тое, што ён пошлае пачне прымаць за цудоўнае», — папярэджваў Гётэ. Як мне бачыцца, у такім прыманні няма вялікай бяды, бо яна ў тым, што якраз шмат чаго цудоўнага ўважаюць за пошлае, нікчэмнае і малапатрэбнае.

Рамантызм

Магу памыліцца, і няхай мяне паправяць, але я назаву дакладную дату з'яўлення аднаго з вялікіх стыляў у еўрапейскай цывілізацыі — рамантызму. У 1800 годзе 16 красавіка Гётэ напісаў Шылеру: «Чорт, якога я выклікаў, паводзіць сябе цудоўна...» Зразумела, што Гётэ пажартаваў, пішучы пра вяртанне да працы над вобразамі доктара Фаўста і Мефістофеля, ды жарт стаў прарочым, бо ўвесь рамантызм будзе заняты гэтым самым прыручэннем чорта. Яго паспрабуюць прыручыць По і Байран, Бадлер і Рэмбо, Уайльд і Стокер... Якога з рамантыкаў не возьмеш, пашукаўшы, ты абавязкова знойдзеш спробы прыручэння нячысціка, які часам будзе «паводзіць сябе цудоўна», а збольшага стане паскудзіць і разбураць усё каштоўнае і разумнае.

AUTOFICTION

ВІКТОРЫЯ СОН

Падарожны дзённік

Гарачая сталіца халоднага сэрца

Шырокая дарога нагадвае магчымасці. У Румыніі чым даўжэй ты едзеш, тым вужэйшай становіцца дарога. Так і людзям, асабліва ў гэтай краіне, здаецца, што з іх магчымасцямі адбываецца тое ж самае: ляціць, пралятае лёгка і гарачы, як пара, час, і магчымасці ад гэтага памяншаюцца, губляе сэнс тое, што было актуальна яшчэ ўчора. Гарачы час апякае не толькі скуру, ён апякае думкі, лёгкія, сэрца, якое таксама гарача б'ецца ў такт з пясчана-шэрымі камянямі, што падаюць з распаленай ад сонца скалы на край дарогі.

У Румыніі ўсё гарачае. Гарачы да немагчымасці ліпеньскі асфальт, што плавіцца пад нагамі. Ступаеш з машыны і правальваешся ў вязкую чорную багну, якая цягвае цябе глыбей, да грунту; спадзя-

ешся, што не трапіш нагой у сумесь з кавалкам чужой скуры, бо мясцовая спёка прымушае зрабіць выбар паміж тым, дзе пакінуць частку сябе: у пантофлі ці ў асфальце.

Слівы, якія вырошчваюць і прадаюць мясцовыя аграбізнесоўцы, таксама гарачыя. Пад прамянямі спапяляючага румынскага сонца яны вырастаюць невялікага памеру, бо ім моцна не хапае такой звычайна-чыстай і ў той жа час маладасягальнай вады. Напэўна, калі б мне казалі параўнаць нешта з нафтай, я б абрала румынскую ваду. Слівы ад таго сонца ў дадатак яшчэ і занадта салодкія, ад чаго яшчэ больш хочацца піць. Здаецца, што тут усё так і жадае падзекавацца з цябе: працягвае руку з прахалоднай прызрыстай вадкасцю, а потым зноў прыціскае да сябе, трасе пасудзінай ды расплюхвае румынскую «нафту».

Тут і паліцыянт гарачыя. Яны маглі бы быць гарачымі і ў іншым сэнсе, але, на жаль, для Румыніі паняцце «гарачы» не мае станоўчай канатацыі. Паліцыянт тут злосна-лянівныя, са смуглай скурай. Яны п'юць разбаўленую ў румынскім стылі каву, хаваючы свае маленькія чорныя вочкі за чорнымі пластыкавымі акулярамі. Яны гадка смяюцца з машын, якія праязджаюць, і выціраюць сліну са сваіх ружовых вуснаў. У іх усё гарачае: ад засаленых валасоў да пацёртага працоўнага абутку. Толькі сэрца ў румынскіх паліцыянтаў зусім халоднае.

Смерць тут не асаціруецца з цемрай і касой. Яна набывае светла-жоўтыя колеры, а замест касы ўяўляецца сонечны прамень. Белы дзень тут мяняецца сацыяльным статусам з чорнай прахалоднай ноччу.

Вікторыя Сон нарадзілася 18 чэрвеня 2005 года ў Мінску. Вучыцца на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Творы друкаваліся ў газеце «Літаратура і мастацтва» і часопісе «Полымя».

ПАЛІНА ДВАРАНСКАЯ

З асабістага дзённіка

Свіння, што ажыла

Мне было гадоў пяць-шэсць. Адноўчы я падышла да акна і пабачыла відовішча, ад якога замерла сэрца: тата разам з дзядзькам вывелі з хлява свінню. У галаве маланкай бліснула жажлівая здагадка: жы-вёлу будучы рэзаць! Я выбегла на вуліцу і прасіла, каб свінню не забівалі. Тата супакой, маўляў, яе да доктара вязуць, хуткая яна вернецца ў хлёў — і ўсё будзе добра. Мне стала лягчэй. Па дарозе свіння зрабіла выгляд, што здохла. Дзядзька завёз яе ў лес, накрыў галём. А бліжэй да абеду тая магічным чынам ажыла і вырашыла завітаць да кароў, што пасвіліся недалёка. П'яны пастух ацверазеў, а каровы напалохаліся і разбегліся. Абураныя, незадаволеныя гаспадыні лялі пастуха на чым свет стаяў. Свіння тым часам вярнулася ў вёску. У выніку дзядзька ўсё ж яе злавіў і забраў сабе на гадоўлю. Гісторыю гэту ўзгадваюць па сённяшні дзень.

Дваранская Паліна нарадзілася 29 жніўня 2006 года ў вёсцы Ардашы Смаргонскага раёна Гродзенскай вобласці. Студэнтка філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Піша вершы і прозу. Аўтар паэтычнага зборніка «Ардашынская рэфлексія». Друкавалася ў газетах «Светлы шлях», «Настаўніцкая газета», «Сельская газета», «Пераходны ўзрост», часопісах «Маладосць», «Бярозка», «Дварэцкі», гродзенскім літаратурным альманаху «Новы замак». Пераклады ўвайшлі ў калектыўны зборнік «Усе мы шукаем музыку шчасця».

Лаўрэат шэрага літаратурных конкурсаў. Двойчы пераможца рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «БрамаМар» і інтэрнэт-конкурсу «Здабыткі гісторыі: асобы і падзеі», міжнароднага літаратурнага конкурсу «Першацвет» і моладзевага фестывалю-конкурсу паэзіі і паэтычных перакладаў «Берега дружбы».

Бурак разладу

Мама і тата не раз прыгадвалі, як у гадоў, мабыць, пяць, я сказала ім: «Калі яшчэ раз зварыце суп з буракоў — я ўцяку з хаты».

Цыганка

Гэта было на Каляды. Добра выпіўшы, мой дзед вырашыў знайсці прыгоды. «Пранкаў», тук-току ды і інтэрнэту ўвогуле тады яшчэ не было, таму ён прыдумаў незвычайны розыгрыш для бабулі. Забегшы ў хату, дзед стаў крычаць: «Цыганка раджае!» Тая з лямантам выбегла на вуліцу не апрануўшыся. А на «месцы назначэння» ў гурбе снегу рагатаў п'яны дзед.

Нечаканыя госці

Канец жніўня. Я засталася адна на гаспадарцы. Важным пунктам у спісе спраў было «вывесці качак на сажалку паплаваць», а сам вадаём знаходзіўся акурат на супраць нашага агарода. Праз некалькі гадзін я падышла зноў да сажалкі, каб заманіць качак назад. Каб схітрыць, узяла з сабой крыху ежы: шкарлупіinne ад яек, некалькі бліноў у місцы, што засталіся пасля снядання. Адкрыла веснічкі і пабачыла: што на беразе сядзелі два мужчыны (аднаму гадоў сорок пяць — пяцьдзясят, другому васьмнаццаць-дзесятнаццаць, імаверна, бацька і сын). Старэйшы з іх спытаў: «Мадам, вы нам закуску прынесьлі?» Я

сказала, што не, проста прыйшла забраць сваіх качак. Шчыра кажучы, тады ў маёй душы паяліўся спалох за сваіх маленькіх гадаванцаў, бо незнаёмыя былі падобнымі да паляўнічых. Зрэшты, той, які старэйшы, сеў у машыну, а вось маладзейшаму прыйшлося сказаць: «Можаце, калі ласка, адысці?» Ён моўчкі сышоў у бок машыны. Качкі сапраўды спалохаліся незнаёмых, як і я, і доўгі час не выплывалі. Мне стала няёмка, але як толькі пачала адыходзіць, яны ўсё ж выплылі і пайшлі за мной. Са спакойнай душой зачыніла весніцы і ўжо за імі аддала качкам заслужаныя бліны.

Маё мора

У класе пятым настаўніца ангельскай мовы пасля летніх вакацый запыталася, хто дзе быў за гэтыя тры месяцы. Я сказала, што на моры. «Якім моры?» — «Сваім». Мела на ўвазе возера ў Раўку. Настаўніца ангельскай нічога не адказала. Праз нейкі час я зразумела, што сказала глупства, але зараз усведамляю: гэта возера стала для мяне морам...

«Падарунак» на дзень нараджэння

Летам 2020 года адна качка знікла ў ноч з 28-га на 29 жніўня. Я выйшла раніцай 29-га на вуліцу і зразумела, што не далічваюся адной качкі. А гэты дзень быў маім днём народзінаў...

Войстамская курыца

Сорак пяць гадоў прайшло, як сям'я маці пераехала з Войстама. Яны перавозілі рэчы і гаспадарку. Толькі адну курыцу не здолелі злавіць. У выніку яна стала сімвалам пераезду і ўспамінам на ўсё жыццё

нашага суседа, які ўзгадвае яе на кожным застоллі.

Разведка

Прабабуля адправіла прадзеда ў сям'ю будучага зяця, мужа дачкі, каб ён даведаўся, што за людзі, як жывуць.... Ён апрагнуўся, узяў з сабой стрэльбу і пайшоў за пятнаццаць кіламетраў у іншую вёску. Прыкінуўшыся паляўнічым, які заблукаў, прадзед пастукаўся ў хату. Там адчынілі і прынялі гасця, накрылі на стол, сталі размаўляць пра жыццё. Вярнуўшыся, прадзед ухваліў выбар дачкі і даў згоду на шлюб.

Незвычайныя знаходкі

Бульбіна-сэрца і бульбіна-свіння — найлепшыя і самыя вядомыя знаходкі падчас капання бульбы ў маёй сям'і.

МАСТАЦТВА

МІКАЛАЙ КАСЦЮКОЎ

Новы погляд
на класіку,
або Спроба
ажывіць Шэкспіра

Ці дастаткова адной ампулы пост-мадэрнізму, каб вярнуць да жыцця класіка? У тэксце паспрабуем знайсці пульс сучаснасці ў старажытнай англійскай літаратуры на прыкладзе прэм'ернага паказу спектакля «Макбет» у Тэатры юнага гледача.

Тэатральны Асклепій уваскрашае спектаклі

Калі за нешта можна любіць восень, дык гэта за пачатак новага тэатральнага сезона. Большасць мінскіх тэатраў рухаецца ў рэчышчы сусветнай тэндэнцыі рэмейкаў. Музычны тэатр вяртае ў афішу дыпломную працу харэографа-пастаноўшчыка Сяргея Мікеля «Вішнёвы сад», а РТБД — трагіфарс у дзвюх частках «Вар'ятка» з удзелам Паўла Зараўскага, што нядаўна далучыўся да трупы.

Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр юнага гледача прыняў рашэнне пайсці іншай, але не менш пратаптанай дарогай: тэатральны сезон трупы пачала з леташняга спектакля «Палачанка». Але яшчэ да афіцыйнага адкрыцця тэст-драйвам для ТЮГа стала сумесная праца з праектам «ТрыТфармаТ», нязменнай рэжысёркай якога з'яўляецца Таццяна Самбук. Яе імя стала сінонімам яркіх любоўных ліній і пачуццёвых жаночых гераінь.

Для прэм'ернага паказу каманда «ТрыТфармаТ» выбрала п'есу «Макбет» Уільяма Шэкспіра. Пяць стагоддзяў тэатры па ўсім свеце ставяць англійскага класіка. Сотні літаратуразнаўцаў разабралі кожную коску на сотні дысертацый. Гэта дазваляе сучасным пастаноўшчыкам, прааналізаваўшы працы папярэднікаў, ствараць спектаклі, насычаныя сэнсамі. Як сцвярджае Таццяна Арлова: «...перад Шэкспірам ужо даўно ніхто не адчувае ніякага страху. Захацелася паставіць — паставіў». І гэта насамрэч так.

Геній Шэкспіра — у цесным перапляценні камедыі і трагедыі: усё як у жыцці. І гэты баланс вельмі лёгка разбурыць: варта крыху зрушыць акцэнты — і трагедыя ператвараецца ў нікчэмную пародыю на саму сябе, а камедыя становіцца фарсам прыдворных блазнаў. Гэтая дваістасць пастаноўкі шэкспіраўскага матэрыялу, верагодна, чым бліжэй дзень прэм'еры, тым мацней прыбівае творчую каманду да зямлі цяжарам адказнасці.

Пакуль пастаноўшчыкі і акцёры працавалі над «Макбетам», квітка раскупляліся. У пачатку верасня знайсці месца было амаль немагчыма: на тры прэм'ерныя паказы — sold out. Карыстальнікі сацыяльных сетак у каментарыях яхідна пісалі: «Гэта новы лялечны?» Улічваючы цягу тэатральнай аўдыторыі да ўсяго, што хоць крыху адрозніваецца ад «набіўшых аскоміну» класічных пастановак, на якія багаты Мінск, можна і пагадзіцца. Усё ж параўнанне нераўназначнае, таму вынесем яго за дужкі гэтага тэксту, а сканцэнтроемся на прэм'ерным паказе «Макбет».

Містэрыя Таццяны Самбук

Таццяна Самбук у сваіх працах даследуе тонкую матэрыю містычнага: дзесьці ўкрапляе толькі дэталі, а дзесьці аддае ёй усю авансэну. Так, у першым поўнафарматным супрацоўніцтве з Тэатрам юнага гледача ў спектаклі «Навальніца» рэжысёрка ператварае класічны астроўскі сюжэт пра няшчасную Кацярыну ў фантасмагорыю. Перанясенне дзеяння ў казачны сэтывг дазволіла Таццяне Самбук,

хоць і надта прама, але даходліва для падлеткаў, данесці ўласнае стаўленне да герояў п'есы. Яна бязлітасна клеймавала іх тым ці іншым рудыментам-характарам.

У спектаклі «Русалка» Гомельскага маладзёжнага тэатра Таццяна Самбук працягвае гэта даследаванне на матэрыяле Аляксандра Пушкіна. Вобраз Русалкі паўстае перад глядачом як тоесны вобразу помсты. Тут містычнае — не адасобленая дзеючая асоба, здольная ўплываць на ход падзей, а элемент, які немагчыма вылучыць з тканіны падзей.

У «Палачанцы» вельмі значны вобраз Ярылы. Сустрэча герояў пастаноўкі на капішчы ў славу гэтага боства становіцца штуршком да разгортвання драматургіі. Хоць тут Таццяна Самбук надала Ярыле цялеснасці — гэтага персанажа ў першакрыніцы няма, — ён усё роўна фігура намінальная, не выходзіць за межы сімвала, які патрэбны рэжысёры для данясення галоўнай ідэі «Палачанкі».

«Макбет» крышталізуе раннія працоўкі Таццяны Самбук у дакладных персанажах — ведзьмах. Інфернальных «Лаксесіс, Клата і Атрапас» выканалі Наталля Халадовіч, Маргарыта Кіселіцэ, Яна Хадановіч. Улічваючы постмадэрнісцкі падыход у працы з тэкстам, рэжысёрка вольна абыходзіцца з першакрыніцай: альбо змяняе, альбо зусім прыбірае часткі твора на карысць больш яркай мастацкай выразнасці і скарачэння хронаметражу спектакля — было б цалкам натуральна, калі б яна пакінула містычны складнік як падтрымку ў развіцці сюжэта, адкінуўшы шэкспіраўскіх мойраў. Але Таццяна Самбук аддае ім вядучую ролю, ператварае ў асноватворны элемент пастаноўкі.

Выдзяляючы з усяго вобразнага мноства п'есы менавіта таямнічы складнік, рэжысёрка падкрэслівае неўціхамірнае да сёння шэкспіраўскае пытанне і падсумоўвае ў ведзьмах усю містыфікацыю, якой абрасло імя аўтара. Як пісаў Генры Джэймс: «Шэкспір — найвялікшы містыфікатар, што калі-небудзь існаваў у гэтым свеце». І таямніца, што рухаецца па

жылах творчасці англічаніна, у спектаклі афармляецца ў пралог, выбудаваны як рытуал прадказання. Менавіта з яго пачынаецца пастаноўка.

Цяжкі дым расплываецца па сцэне. Промень святла вылучае тры постаці. У белых уборах, нібы ў саванах, з доўгімі нечалавечымі пальцамі, як тыя бабкі-шаптухі, ведзьмы галосцяць: «Дабро ёсць зло, зло ёсць дабро». І гэтыя словы-заклінанні, плаўныя рытмічныя рухі (харэограф-пастаноўшчык Кірыл Балтрукоў) і праца святла пагружаюць залу ў масавы гіпноз.

Вакальны пастаноўшчык «Макбета» Антон Смаленскі стварае прывабныя музычныя замалёўкі: то ва ўнісон, то разыходзячыся ў шматгалоссі, актрысы не прамаўляюць, а прапяваюць шэкспіраўскія радкі. Іх галасы вабяць і палоняць, яны быццам абуджаюць нешта старажытнае, што эвалюцыя спрабавала задушыць. Іх вобразы дакладныя, але пры гэтым нестабільныя, як міражы. У зладжаным акцёрскім ансамблі кожны рух гэтых мойраў — варажба над душой і свядомасцю. І вось, пагрузіўшы глядачоў у гіпноз, яны пачынаюць аповед пра Макбета.

Ноч без світанку

Адметнай рысай творчасці Таццяны Самбук стала манахромная сцэнаграфія. Выкарыстанне пераважна чорнага колеру ў спектаклі дапамагае рэжысёры не толькі акцэнтаваць увагу глядачоў на драматургіі, але і на яркіх колерах-сімвалах: зялёны яблык у «Русалцы» — сімвал аддадзенай нявіннасці, або зялёная сукенка ў «Палачанцы» — праява закаханасці, маладосці і знак распаду, зайздрасці. Аднак тут мы ўсё яшчэ гойдаем паміж інтэрпрэтацый сімвала і ўтылітарнай функцыяй любой дэкарацыі.

У «Макбеце» чорная сцэнаграфія мастака-пастаноўшчыка Юрыя Саламонава набывае ўласную дзейную вобразнасць. Як адзначае А. В. Барташэвіч у артыкуле, прысвечаным У. Шэкспіру: «Шмат якія сцэны шэкспіраўскага «Макбета» адбываюцца ноччу. Але ноч у трагедыі — нешта большае, чым час дзеяння. Гэта вобраз